
Velallisen epärehellisyys, rahanpesu ja kavallukset tuomioistuimissa

Laura Paasonen, Jyri Paasonen ja Mikko Aaltonen

TIIVISTELMÄ

Artikkelissa tarkastellaan rikoslain 39 luvun 1 §:n velallisen epärehellisyyttä ja 1 a §:n törkeää velallisen epärehellisyyttä, 32 luvun 6 §:n rahanpesua ja 7 §:n törkeää rahanpesua sekä 28 luvun 4 §:n kavallusta ja 5 §:n törkeää kavallusta. Siinä analysoidaan näiden rikosten rikosilmoitusten ja tuomioiden trendiä vuosina 2015–2019 sekä erityisesti velallisen epärehellisyyteen ja törkeään velallisen epärehellisyyteen liittyneitä vuoden 2019 tuomioita käräjäoikeuksissa. Poliisin tietoon tulleiden kyseisten rikosten määrät ovat yhteenlaskettuna olleet kasvussa vuosina 2015–2019. Tänä aikana rahanpesutapauksissa syyksi luettujen rikosten määrä ylitti poikkeuksellisesti poliisin tietoon tulleiden rikosten määrän. Tarkasteltavana olevista rikoksista tuomitaan eniten ehdollisia vankeusrangaistuksia. Velallisen epärehellisyyttä ja törkeää velallisen epärehellisyyttä koskeneissa käräjäoikeustuomioissa ei pelkästä törkeästä velallisen epärehellisyydestä tuomittu kertaakaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Törkeää velallisen epärehellisyyttä koskeneissa tuomioissa lähes joka toinen rikosentekijä tuomittiin samalla myös törkeästä kirjanpitorikoksesta. Usein sama henkilö onkin oikeushenkilössä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävänä sekä velallinen että kirjanpitovelvollinen. Käräjäoikeuskäsittelyt ovat myös pitkiä ja monimutkaisia. Tutkimuksen perusteella rahanpesu- ja kavallusrikokset ovat melko harvinaisia rikosnimikkeitä talousrikoskoodilla merkityissä tapauksissa.

1 Johdanto

Velallisen epärehellisyys on yksi keskeisimpiä talousrikoksia.¹ Se voidaan luokitella kuuluvaksi talousrikoksena oikeushenkilön varoihin kohdistuviin rikoksiin. Samaan kategoriaan voidaan luokitella kuuluvaksi myös rahanpesu ja esimerkiksi rahanpesun esirikoksena² toimiva kavallus. Toki esimerkiksi rahanpesu on erittäin monimuotoinen rikos, joka voidaan luokitella kuuluvaksi moniin eri kategorioihin, mutta se on valittu tähän tutkimukseen edellä mainittujen yhteyksien lisäksi sen vuoksi, että tämä tutkimus on osa laajempaa tutkimusta, jossa tutkitaan eri talousrikoksia.

Rikoslain (39/1889) 39 luvun 1 §:n velallisen epärehellisyttä ja 1 a §:n törkeää velallisen epärehellisyttä, 32 luvun 6 §:n rahanpesua ja 7 §:n törkeää rahanpesua sekä 28 luvun 4 §:n kavallusta ja 5 §:n törkeää kavallusta on tarkasteltu esimerkiksi teoksissa *Keskeiset rikokset*³ ja *Rikosoikeus*⁴. Rikoslain 39 lukua ja velallisen epärehellisyttä on tutkinut *Kukkonen* teoksessa *Velallisen rikokset – Tunnuksmerkistöt ja yleiset opit*⁵. Velallisen rikoksia on tutkinut myös esimerkiksi *Koponen*⁶. Velallisen epärehellisyttä on tutkittu oikeustapauskommentein⁷ ja muun

¹ Ks. esim. *Tapani, J.*: Velallisen epärehellisyys. Teoksessa *Frände, D. – Matikkala, J. – Tapani, J. – Tolvanen, M. – Viljanen, P. – Wahlberg, M.*: Keskeiset rikokset. Vuonna 2018 ilmestyneen 4., uudistetun painoksen muuttumaton lisäpainos. Edita, Helsinki 2020, s. 807. (*Tapani 2020a*)

² Esirikoksena törkeissä rahanpesurikoksissa oli vuosina 2017 ja 2018 muun muassa velallisen rikokset ja kavallukset, vaikka yleisin esirikos oli petos. *Keskusrikospoliisi 2019*: Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä X – Törkeät rahanpesutuomiot käräjäoikeuksissa 2017 ja 2018. Keskusrikospoliisi. Rahanpesun selvittelykeskus, s. 11.

³ *Frände, D. – Matikkala, J. – Tapani, J. – Tolvanen, M. – Viljanen, P. – Wahlberg, M.*: Keskeiset rikokset. Vuonna 2018 ilmestyneen 4., uudistetun painoksen muuttumaton lisäpainos. Edita, Helsinki 2020.

⁴ *Lappi-Seppälä, T. – Hakamies, K. – Koskinen, P. – Majanen, M. – Melander, S. – Nuotio, K. – Nuutila, A.-M. – Ojala, T. – Rautio, I.*: Rikosoikeus. Kolmas, uudistettu painos. WSOYpro, Helsinki 2009. Ks. myös *Määttä, K.*: Yritysoikeus yritystoiminnan suunnittelussa. Edita Publishing Oy, Helsinki 2005; *Määttä, K.*: Rahanpesun torjunnasta/Rahanpesurikokset. Teoksessa *Hirvonen, M. – Määttä, K.*: Harmaa talous ja talousrikollisuus – ilmenemismuodot ja torjunta. Edita Publishing Oy, Helsinki 2018, s. 306–309 ja 382–386 (*Määttä 2018a*) sekä *Määttä, K.*: Velallisen rikokset. Teoksessa *Hirvonen, M. – Määttä, K.*: Harmaa talous ja talousrikollisuus – ilmenemismuodot ja torjunta. Edita Publishing Oy, Helsinki 2018, s. 386–398. (*Määttä 2018b*)

⁵ *Kukkonen, R.*: Velallisen rikokset – Tunnuksmerkistöt ja yleiset opit. Edita Publishing Oy, Keuruu 2018.

⁶ *Koponen, P.*: Velallisen rikokset. Teoksessa *Lahti, R. – Koponen, P.* (toim.): Talousrikokset 2., tarkistettu painos. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja E-sarja N:o 16, Helsinki 2007, s. 105–147. Ks. myös *Tolonen, K.*: Talousrikossäännösten tulkinta – Erityisesti velallisen rikoksissa. Espoo 2000.

⁷ Ks. esim. *Tapani, J.*: KKO 2000:74. Velallisen rikos. Velallisen epärehellisyys. Lakimies 6/2000, s. 997–1012 (*Tapani 2000a*); *Toivola, J.*: Oikeustapauskommentti (KKO 2005:68). Teoksessa *Timonen, P.* (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I/2005. Jyväskylä 2005, s. 506–512; *Kukkonen, R.*: Varojen nostaminen palkkana maksukyvyttömästä yhtiöstä (KKO 2011:64). Teoksessa *Timonen, P.* (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein II/2011. Helsinki 2012, s. 101–103 ja *Tolonen, K.*: Oikeustapauskommentti (KKO 2002:46). Teoksessa *Timonen, P.* (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I/2002. Jyväskylä 2002, s. 313–319.

muassa rikoskonkurrenssin⁸, maksukyvyttömyyden⁹, varallisuuden luovutuksen¹⁰, osakeyhtiön varojenkäytön hyväksyttävyyden¹¹ sekä wrongful trading -sääntelyn¹² näkökulmasta.

Hyttinen on tutkinut rahanpesua esimerkiksi teoksessa *Rahanpesu ja rikosvastuu*¹³. Rahanpesurikoksia on tutkinut myös muun muassa *Sahavirta*¹⁴. Rahanpesua on lisäksi tarkasteltu esimerkiksi lakiammatinharjoittajien¹⁵, rahanpesijän tietoisuuden varojen laittomasta alkuperästä¹⁶, itsepesukriminalisoinnin suhteesta myötärangaistuja tekoja koskevaan oppiin¹⁷ sekä rahanpesun yksiköimisen ja tekoajan määrittämisen¹⁸ näkökulmasta. Kavallusta ja törkeää kavallusta koskeva tutkimus on puolestaan yleisesti tarkasteltuna ajallisesti vanhaa. ”Uudempi” 2000-luvulle sijoittunut tutkimus on painottunut voimakkaasti oikeustapaus-

⁸ *Kukkonen, R.*: Velallisen rikokset ja rikoskonkurrenssi osa I – Velallisen epärehellisyyden ja velallisen petoksen soveltamisalojen erottelusta. *Defensor Legis* 6/2014, s. 831–852 ja *Kukkonen, R.*: Velallisen rikokset ja rikoskonkurrenssi osa II. Analyysi velallisen epärehellisyyden ja velallisen petoksen tunnusmerkistöistä rikoskonkurrenssin näkökulmasta. *Defensor Legis* 1/2015, s. 19–37.

⁹ *Tapani, J.*: Mitä rikoslaki kieltää maksukyvyttömyyden uhatessa? *Defensor Legis* 5/2000, s. 691–718 (*Tapani* 2000b); *Hakamies, K.*: Maksukyvyttömyyden vai ei? Legaliteettiperiaate ja KKO 2004:46. Oikeustiede-Jurisprudentia XXXVIII:2005, s. 151–260 ja *Hakamies, K.*: Maksukyvyttömyydestä ja hyötymistarkoituksesta rikos-oikeudellisena ongelmana. Oikeustiede-Jurisprudentia XLIV:2011, s. 133–233.

¹⁰ *Koponen, P.*: Todellinen ja näennäinen varallisuuden luovutus velallisen rikoksissa. *Defensor Legis* 2001, s. 228–250.

¹¹ *Vahtera, V.*: Osakeyhtiön varojenkäytön hyväksyttävyyden arvioitaessa velallisen epärehellisyyttä ja osakeyhtiön laitonta varojenjakoja. Edilex 2014.

¹² *Kärki, A.*: Millaisia hyötyjä vaikeuksia ja päällekkäisyyksiä wrongful trading -sääntelyn omaksuminen Suomessa aiheuttaisi? *Edilex* 2020/39.

¹³ *Hyttinen, T.*: Rahanpesu ja rikosvastuu. Alma Talent Oy, Helsinki 2021. Ks. myös esim. itsepesusta *Hyttinen, T.*: Kansallinen rikoslaki kansainvälisessä paineessa – itsepesun rangaistavuus Suomessa. *Lakimies* 3–4/2017, s. 334–361 (*Hyttinen* 2017a) ja esirikoksen toteennäyttämiskynnyksestä *Hyttinen, T.*: Rahanpesun esirikoksen toteennäyttämiskynnys. *Defensor Legis* 6/2017, s. 833–851. (*Hyttinen* 2017b)

¹⁴ Ks. *Sahavirta, R.*: Rahanpesurikokset. Teoksessa Lahti, R. – Koponen, P. (toim.): *Talousrikokset*. 2., tarkistettu painos. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja E-sarja N:o 16, Helsinki 2007, s. 149–180 ja *Sahavirta, R.*: Rahanpesu rangaistavana tekona. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 286, Helsinki 2008. Ks. myös esim. *Neira, T.*: Rahanpesurikokset. Teoksessa Lahti, R. – Koponen, P. (toim.): *Uudistuva talousrikosoikeus*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2004, s. 113–139.

¹⁵ Ks. esim. *Huhtamäki, A.*: Asianajajan ilmoitusvelvollisuus rahanpesuepäilyistä. *Lakimies* 4/2000, s. 487–505 ja *Liukku, J. – Vasara, P.*: Tehostuva rahanpesun torjunta ja lakimiesammatin harjoittajat. *Defensor Legis* 4/2000, s. 632–651.

¹⁶ *Piippo, J.*: Rahanpesijän tietoisuus varojen laittomasta alkuperästä tahallisuusvaatimuksena. *Helsinki Law Review* 1/2019, s. 10–32.

¹⁷ *Piippo, J.*: Itsepesukriminalisoinnin suhde myötärangaistuja tekoja koskevaan oppiin. *Lakimies* 7–8/2021, s. 1242–1268.

¹⁸ *Ojala, T.*: Rahanpesun yksiköiminen ja tekoajan määrittäminen. Teoksessa Koponen, P. – Lahti, R. – Ojala, T. (toim.): *Kirjoituksia talousrikosoikeudesta*. Helsinki 2007, s. 199–210.

kommentteihin¹⁹. Oikeustapauskommenteissa on käsitelty esimerkiksi tilitysvelvollisuutta²⁰ sekä asianajajan ja asianajajayhtiön korvausvastuuta²¹.

Velallisen rikoksia koskeva rikoslain 39 luku on peräisin vuoden 1991 rikoslain kokonaisuudistuksesta (laki rikoslain muuttamisesta, 769/1990). Silloin todettiin, ettei vuodelta 1889 peräisin oleva rikoslaki enää vastannut nykyaikaiselle rikoslaille asetettavia vaatimuksia. Uudistuksen ensimmäiseen vaiheeseen sisältyivät omaisuus-, vaihdanta- ja talousrikoksia koskeneet uudistukset, jotka tulivat voimaan juuri vuoden 1991 alussa.²² Velallisen epärehellisyttä koskeva kriminalisointi sai myös pääosin nykyisen muotonsa kokonaisuudistuksen yhteydessä. Törkeä velallisen epärehellisyys kriminalisoitiin puolestaan vuonna 1994 rikoslain muuttamisesta annetulla lailla (317/1994). Velallisen epärehellisyyteen on vuoden 1991 jälkeen tehty vain pieniä muutoksia.

Kätkemis- ja rahanpesurikoksista säädetään puolestaan rikoslain 32 luvussa. Rahanpesu kriminalisoitiin vuonna 1994 rikoslain muuttamisesta annetulla lailla (1304/1993), jolloin rahanpesua koskenut säännös sijoitettiin kätkemisrikosnimikkeen alle. Kriminalisoinnin taustalla oli vuonna 1988 allekirjoitettu Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan (SopS 44/1994), joka velvoitti rahanpesun kriminalisoimiseen huumausainerikosten osalta. Kyseinen sopimus sisälsi samojen tekemuotojen kriminalisointivelvoitteen kuin vuonna 1990 Strasbourgissa tehty rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus (SopS 53/1994, Strasbourgin konfiskaatiosopimus), jota ei rajoitettu koskemaan vain joitain esirikoksia, vaan se oli soveltamisalaltaan yleinen.²³

Rahanpesu säädettiin omaksi rikosnimikkeekseen vasta vuonna 2003 rikoslain muuttamisesta annetulla lailla (61/2003). Aiemmin ei juuri pohdittu tarvetta itsenäisten rahanpesurikosnimikkeiden laatimiseen. Rahanpesun kriminalisointia tarvitaan kuitenkin organisoidun rikollisuuden ja siihen liittyvien rahanpesurikosten torjumiseksi.²⁴ Esimerkiksi rahanpesun yritys ja törkeä rahanpesu säädettiin myös rangaistavaksi samalla lailla. Rahanpesurikokseen on tehty vielä muutamia muutoksia rikoslain 32 luvun 6 ja 14 §:n muuttamisesta annetulla lailla (191/2011). Lisäksi luvun 11 ja 12 §:ään on tehty muutoksia rikoslain 32 luvun 11 ja 12 §:n muuttamisesta annetulla lailla (187/2012)²⁵ sekä rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 32 luvun 11 §:n muuttamisesta annetulla lailla (943/2020). Kyseinen muutos liittyi Euroopan parla-

¹⁹ Ks. esim. *Tuomisto, J.*: Oikeustapauskommentti (KKO 2002:17). Teoksessa Timonen, P. (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I/2002. Helsinki 2002, s. 117–123; *Frände, D.*: HD:s straffrätts- och straffprocessrättspraxis åren 2014 och 2015. JFT 1–2/2016, s. 1–92 ja *Gottberg, E.*: Törkeä kavallus, holhoojien vastuu hallussaan olevista holhotin varoista. Oikeustieto 5/2001, s. 9–10.

²⁰ *Kaisto, J.*: Korkein oikeus ja tilitysvelvollisuus. Ratkaisun KKO 2005:10 kriittistä arviointia. Defensor Legis 3/2005, s. 427–453.

²¹ *Peltonen, J.*: Eräs asianajajan ja asianajajayhtiön korvausvastuuta selkeyttävä oikeustapaus (KKO 2001:70). Defensor Legis 1/2002, s. 42–68.

²² *HE 66/1988 vp*: Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsitteväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi, s. 1.

²³ *HE 180/1992 vp*: Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain täydentämisestä huumausainerikoksia koskevilla säännöksillä, s. 1 ja *HE 53/2002 vp*: Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden rikoslain talousrikossäännösten ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi, s. 7.

²⁴ *HE 53/2002 vp*, s. 19.

²⁵ *HE 138/2011 vp*: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 32 luvun 11 ja 12 §:n muuttamisesta.

mentin ja neuvoston direktiiviin rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin (EU) 2018/1673 ja sillä laajennettiin niin sanotun itsepesun rangaistavuuden alaa²⁶.

Rikoslain 28 luvussa säädetään varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä. Kyseinen luku ja nykyisessä muodossaan olevat kavalluksen ja törkeän kavalluksen kriminalisoinnit ovat peräisin vuoden 1991 rikoslain kokonaisuudistuksesta. Kavalluksen tekemuodoista säädettiin kuitenkin jo ennen kyseistä uudistusta.

Tämä artikkeli jakautuu lainopilliseen ja empiiriseen tutkimusosaan. Toinen luku on lainopillinen, ja siinä tarkastellaan rikoslain 39 luvun 1 §:n velallisen epärehellisyden ja 1 a §:n törkeän velallisen epärehellisyden, 32 luvun 6 §:n rahanpesun ja 7 §:n törkeän rahanpesun sekä 28 luvun 4 §:n kavalluksen ja 5 §:n törkeän kavalluksen tunnusmerkistöjä, jotta saadaan yleiskuva kyseisistä kriminalisoinneista. Tutkimuksen empiirisen osan (kolmas ja neljäs luku) tavoitteena on selvittää ensinnäkin, miten näiden rikosten rikosilmoitusten ja tuomioiden määrät ovat kehittyneet vuosina 2015–2019, missä on hyödynnetty julkisesti saatavilla olevia Tilastokeskuksen Rikos- ja pakkokeinotilastoa²⁷ sekä Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset -tilastoa²⁸. Tämän jälkeen on analysoitu näistä kaikista rikoksista nimenomaan talousrikoskoodilla²⁹ merkittyjä Oikeusrekisterikeskuksen poimimia vuonna 2019 annettuja tuomioita käräjäoikeuksissa³⁰, joista on poimittu tarkempaan analyysiin 42 velallisen epärehellisyteen tai törkeään velallisen epärehellisyteen liittyntä tuomiota, sekä tarkasteltu käsiteltävänä oleviin kriminalisointeihin liittyneitä oikeustapauksia. Tämän analyysin tavoitteena on puolestaan arvioida sitä, millaisia rikoksia rikosoikeusjärjestelmän piiriin päätyy, minkälaisiin rangaistuksiin rikosentekijät tyypillisesti tuomitaan ja millaisia ovat rikosten käsittelyajat käräjäoikeudessa. Lopuksi esitetään kokoavia johtopäätöksiä.

2 Velallisen epärehellisyys, rahanpesu ja kavallukset rikoslaissa

2.1 Velallisen epärehellisyys

Velallisen epärehellisydestä säädetään rikoslain 39 luvun 1 §:ssä, jonka mukaan velallinen, joka 1) hävittää omaisuuttaan, 2) ilman hyväksyttävää syytä lahjoittaa tai muuten luovuttaa omaisuuttaan, 3) siirtää omaisuuttaan ulkomaille saattaakseen sen velkojensa ulottumattomiin taikka 4) lisää perusteettomasti velvoitteitaan ja siten aiheuttaa maksukyvyttömäksi

²⁶ HE 183/2020 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 32 luvun 11 §:n muuttamisesta, s. 1.

²⁷ Tilastokeskus: Rikos- ja pakkokeinotilasto 2021. <http://www.stat.fi/til/rpk/meta.html>.

²⁸ Tilastokeskus: Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset 2021. <http://www.stat.fi/til/syyttr/meta.html>.

²⁹ Määritelmä on sama kuin Harmaa talous & talousrikollisuus -verkkosivuston (<https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/>) talousrikosasioiden käräjäoikeusratkaisuja koskevissa tilastoissa.

³⁰ Vuosi 2019 on valittu, koska on haluttu saada mahdollisimman tuoretta tietoa, mutta kuitenkin rajoittaa se aikaan ennen koronapandemiaa mahdollisten pandemiasta johtuvien vaikutusten vuoksi.

tulemisensa tai oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyyttään, on tuomittava velallisen epärehellisyydestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.³¹

Velallinen voi olla yhtä hyvin henkilö kuin yhteisö.³² Tunnusmerkistön täytyminen edellyttää tekijän muodollista tai tosiasiallista vastuuasemaa, oikeudettomia vararikkotekoja ja sitä, että teko on aiheuttanut maksukyvyttömyyden tai oleellisesti pahentanut sitä.³³ Rikoksen tekotapoja on neljä. Ensimmäisen kohdan³⁴ mukaisella tekotavalla tarkoitetaan sellaisia toimia, joiden avulla omaisuus saatetaan velkojien saavuttamattomiin, esimerkiksi omaisuuden tuhoaminen tai vastaava fyysinen hävittäminen. Toisen kohdan³⁵ mukaisella tekotavalla tarkoitetaan velallisen varallisuusasemaa huonontavia oikeustoimia. Omaisuuden lahjoittamisen tai muun luovuttamisen tulee tapahtua ilman hyväksyttävää syytä, jotta sitä voidaan pitää rangaistavana. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon, onko oikeustoimi ollut esimerkiksi yhtiön kannalta liiketaloudellisesti perusteltavissa³⁶. Rangaistavaa ei ole esimerkiksi vähäisten tavanomaisten lahjojen antaminen ja niihin rinnastettava omaisuuden vastikkeeton luovuttaminen. Kolmannen kohdan mukaisessa tekotavassa on puolestaan teolle asetettu erityinen tahallisuusvaatimus. Omaisuuden siirtämisen täytyy tapahtua kyseisen kohdan mukaisessa tarkoituksessa, jotta teko on rangaistava. Omaisuus on velkojien ulottumattomissa silloin, kun sitä ei velallisen myötävaikutuksella eikä kansainvälisen oikeusavun keinoin saada käytettäväksi velkojien hyväksi. Rikos täytyy heti, kun omaisuus on siirtynyt ulkomaille. Lisäksi neljännen kohdan³⁷ mukaisena tekotapana on veloitteiden perusteeton lisääminen. Tämä ei koske muun muassa tilanteita, joissa yrityksen kohdalla saattaa olla myös velkojien edun mukaista yrittää auttaa velallista esimerkiksi antamalla lisäluottoa tai myöntämällä maksuaitaa.³⁸ Velallisen teon aikaiset tunnetut velkojat ovatkin käsiteltävänä olevan luvun syyteoitteutta koskevan 9 §:n 2 momentin mukaan velallisen epärehellisyyden ja törkeän velallisen epärehellisyyden asianomistajia.

Edellä mainitut teot eivät ole rangaistavia, jos ne eivät vaikuta velallisen kykyyn suoriutua velvoitteistaan. Tämä on ilmaistu tunnusmerkistössä edellyttämällä, että teko aiheuttaa velallisen maksukyvyttömäksi tulemisen tai oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyyttä. Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan tilannetta, jossa velallinen ei pysty kohtuullisessa ajassa täyttämään erääntyneitä velvoitteitaan. Siihen liittyy myös usein konkurssi tai muu täytäntöönpano- tai selvitysmenettely. Maksukyvyttömyystilanteesta voi kuitenkin selviytyä esimerkiksi lisälainoituksen avulla ja muuttua jälleen maksukykyiseksi. Edellytyksellä, että teko oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyyttä, on haluttu sulkea rangaistavuuden ulkopuolelle aivan vähäiset, velkojien kannalta merkityksettömät teot velallisen ollessa jo maksukyvytön.³⁹ Kriminolisoinnissa maksukyvyttömyyden ei kuitenkaan edellytetä aiheuttavan vahinkoa velkojalle.

³¹ Erityisesti korkeimman oikeuden tuomioilla on ollut merkitystä velallisen epärehellisyyttä koskevien säännösten tulkinnassa.

³² HE 66/1988 vp, s. 158.

³³ Määttä 2018b, s. 386.

³⁴ Ks. esim. KKO 2011:52.

³⁵ Ks. toisen kohdan mukaisesta tekotavasta esim. KKO 2005:68 ja KKO 2005:119. Ks. myös erilaisista tyyppitapauksista *Tapani* 2020a, s. 816–825.

³⁶ Määttä 2018b, s. 386.

³⁷ Ks. KKO 2002:46.

³⁸ HE 66/1988 vp, s. 161–162.

³⁹ HE 66/1988 vp, s. 162–163.

Velallisen on tahallisuusvaatimuksen mukaan oltava tietoinen maksukyvyttömydestään tai siitä, että hänen tekonsa voi aiheuttaa maksukyvyttömyyden. Velalliselle ikään kuin asetetaan velvollisuus olla selvillä taloudellisesta asemastaan. Maksukyvyttömyyden syntyhetkeä voi olla myös vaikea arvioida, varsinkin jos varallisuussiirtoja on useampia. Tällöin maksukyvyttömyystunnusmerkin täyttymiseen riittää, että voidaan osoittaa varallisuussiirtojen yhdessä aiheuttaneen maksukyvyttömyyden. Maksukyvyttömyys voi alkaa esimerkiksi jonkin aikaa sen jälkeen, kun velallinen on ryhtynyt varallisuuttaan vähentäviin toimiin, muun muassa jos normaalin liiketoiminnan tappiollisuus vasta tällaisen toimen jälkeen synnyttää maksukyvyttömyystilanteen. Velallisen epärehellisyydestä voidaan tuomita tällöinkin, jos varallisuutta vähentävien toimien vaikutus maksukyvyttömyyden syntymiseen on ollut merkittävä tavanomaiseen liiketoimintaan suhteutettuna.⁴⁰ Velallisen epärehellisyysrikoksessa tulee pystyä erottamaan rikosoikeudellisesti moitittava toiminta laillisesta kriisikäyttäytymisestä.⁴¹

Törkeästä velallisen epärehellisyydestä säädetään 39 luvun 1 a §:ssä, jonka mukaan, jos velallisen epärehellisyydessä 1) tavoitellaan huomattavaa hyötyä, 2) aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa velkojille tai 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti ja velallisen epärehellisyys on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä velallisen epärehellisyydestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Törkeän velallisen epärehellisyyden edellytykset on lueteltu tyhjentävästi. Vaikka perusmuotoisessa velallisen epärehellisyyden rangaistavuudessa (1 §) ei edellytetä taloudellisen edun tavoittelua, on käsiteltävänä olevan kriminalisoinnin ensimmäisen kohdan ankaroitamisperusteena huomattavan hyödyn tavoittelu. Tekijä voi tavoitella hyötyä itselleen tai toiselle. Huomattavan hyödyn arvioimiseen ei ole euromääräisiä ohjeita, mutta vertailukohtana voidaan käyttää myös muiden vastaavien rikosten törkeiden tekemuotojen soveltamiskäytäntöä. Tärkeysarvostelussa tarkoituksen toteutumisen tai epäonnistumisen ei ole itsenäistä merkitystä.⁴²

Toisessa ankaroitamisperusteessa erityisen paheksuttavana pidetään myös huomattavan taloudellisen tai erityisen tuntevan vahingon aiheuttamista velkojalle. Huomattavalla taloudellisella vahingolla tarkoitetaan rahallista suurta menetystä. Huomattavaa se voi olla myös silloin, kun yksittäisten velkojien menetykset yhdessä muodostuvat suureksi. Erityisen tuntuva vahingossa pääpaino on puolestaan rikoksen vaikutuksella uhrin yksilölliseen varallisuusasemaan. Teon seuraukset voivat olla uhrin taloudelliset olosuhteet huomioiden erityisen tuntuvat, vaikka vahinko ei olisi euromääräisesti kovin suuri.⁴³

Kolmannessa ankaroitamisperusteessa edellytetään teon erityistä suunnitelmallisuutta. Teon suunnitelmallisuuden tulisi olla perustunnusmerkistön edellyttämää perusteellisempaa, yksityiskohtaisempaa, pitkälle menevää tai muutoin huomattavaa tekovääryyttä ilmentävää. Esimerkiksi rikos toteutetaan pitkähkön ajanjakson kuluessa ja se koostuu useista osateoista,

⁴⁰ HE 53/2002 vp, s. 40–41. Ks. velallisen epärehellisyydestä esim. KKO 2000:74, KKO 2021:60, KKO 2021:34, KKO 2011:64 ja KKO 2011:35 (veropetos ja velallisen epärehellisyys).

⁴¹ Tolonen 2000, s. 17–18.

⁴² HE 268/1993 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle kätkemisrikosta, luottamusaseman väärinkäyttöä ja velallisen epärehellisyyttä koskevien rikoslain säännöksiä muuttamisesta (laki rikoslain muuttamisesta), s. 15.

⁴³ HE 268/1993 vp, s. 15.

jotka pyritään saamaan näyttämään laillisilta, normaaliin liiketoimintaan kuuluvilta. Suunnitelmallisuudesta antavat viitteitä muun muassa pitkäaikaiset valmistelutoimet, valeoikeustoimet, erityistä taitoa ja vaivannäköä edellyttävät täytäntöönpanotoimet sekä neuvonantajien ja välikäisien käyttäminen.⁴⁴ Talousrikoksiin liittyy usein jo itsessään tietynlaista suunnitelmallisuutta, mutta velallisen epärehellisyttä ja rahanpesua koskevissa törkeissä tekemuodoissa edellytetäänkin vielä syvempää erityistä suunnitelmallisuutta. Kaikkien kolmen ankaroitamisperusteen lisäksi velallisen epärehellisyden tulee olla myös aina kokonaisuutena arvostellen törkeä.⁴⁵

2.2 Rahanpesu

Rahanpesusta säädetään rikoslain 32 luvun 6 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan se, joka 1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikoksentehtijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka 2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistöimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä, on tuomittava rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Rahanpesu koostuu lyhyesti kuvattuna ensinnäkin siitä, että rikoksella hankittu omaisuus tai rikoksen tuottama hyöty siirretään lailliseen talousjärjestelmään ja toiseksi siitä, että kyseiselle varallisuudelle annetaan näennäisesti laillinen alkuperä.⁴⁶ Rahanpesun esirikosten joukko on avoin eli esirikoksia ei ole rajoitettu vain tiettyihin rikoksiin. Rahanpesun kohteena voikin olla millä tahansa rikoksella saatu omaisuus.⁴⁷ Rikoshyötyä tuottavan menettelyn ei tarvitsekaan olla rangaistava rikoslain perusteella, vaan muussakin lainsäädännössä rangaistavaksi säädetty teko voi toimia rahanpesun esirikoksena.⁴⁸ Omaisuus voi myös olla mitä tahansa omaisuutta, joka on alun perin saatu rikoksella, mutta ei huumausainetta, koska siihen sovelletaan rikoslain 50 luvun huumausainerikoksia koskevia säännöksiä.⁴⁹

1 momentin 1 kohdassa mainittu ”rikoksen tuottama hyöty” kattaa rikoksesta saadun hyödyn silloin, kun omaisuutta ei ole suoraan hankittu rikoksella. Silloin riittääkin, että varallisuuden määrä on rikoksen ansiosta suurempi. Esimerkiksi, jos laillisessa elinkeinotoiminnassa jätetään veroja maksamatta, omaisuutta ei ole suoraan hankittu rikoksella. Rahanpesun kohteena voikin olla kaikentyyppinen rikoshyöty.⁵⁰ Tilalle tulleella omaisuudella tarkoitetaan

⁴⁴ HE 268/1993 vp, s. 16.

⁴⁵ Ks. törkeästä velallisen epärehellisydestä esim. KKO 2011:33, KKO 2020:101, KKO 2018:12 ja KKO 2015:10.

⁴⁶ *Tapani, J.*: Rahanpesu. Teoksessa *Frände, D. – Matikkala, J. – Tapani, J. – Tolvanen, M. – Viljanen, P. – Wahlberg, M.*: Keskeiset rikokset. Vuonna 2018 ilmestyneen 4., uudistetun painoksen muuttumaton lisäpainos. Edita, Helsinki 2020, s. 783 (*Tapani 2020b*); *Hyttinen 2021*, s. 24 ja *Sahavirta 2007*, s. 150.

⁴⁷ HE 53/2002 vp, s. 36.

⁴⁸ *Tapani 2020b*, s. 784. Ks. lisää esirikoksesta *Hyttinen 2017b*.

⁴⁹ HE 180/1992 vp, s. 18.

⁵⁰ HE 53/2002 vp, s. 36.

puolestaan omaisuutta, joka on tullut rikoksella hankitun omaisuuden tai rikoksen tuottaman hyödyn tilalle, kuten rahapalkkiolla ostettua autoa. Omaisuuden ei kuitenkaan tarvitse olla vain rikoksella hankituilla varoilla hankittua, vaan se voi olla esimerkiksi asunto-osake, joka on ostettu osin rikoksella hankitulla voitoilla ja osin muilla varoilla. Säännöksessä edellytetään tietoisuutta (ei kuitenkaan tarkkaa tietoa) tästä hankintatavasta.⁵¹

Säännöksessä on myös tyhjentävä tekotapalista. Rikoksen keskeisin tekotapa on omaisuuden vastaanottaminen. Käyttäminen on puolestaan usein omaisuuden nopeatahtista tuhlaamista⁵². Rikos voidaan tehdä myös muuntamalla, luovuttamalla tai siirtämällä. Muuntamisella tarkoitetaan esimerkiksi rahan vaihtamista toiseksi valuutaksi tai kiinteistön myymistä huumerahoja vastaan. Siirtämistä on puolestaan muun muassa pankkisiirtomenettely.⁵³ Välittämisestä voi olla kyse, vaikka rikosentekijä ei saisi varallisuutta haltuunsa, sillä hän voi toimia esimerkiksi välittäjänä arvopaperikaupassa.⁵⁴ Hallussapito on myös tekotapana yleisimpiä rahanpesemisen muotoja. Hallussapito voi olla hyvin lyhytaikaistakin, jotta se on rangaistavaa. Sen ei myöskään tarvitse olla fyysistä hallintaa. Hallussapitoa on esimerkiksi se, kun rikoshyöty on sovittu mukaisesti jossakin tekijän noudettavissa. Tunnusmerkistö täyttyy myös, jos tekijällä on mahdollisuus määrätä rikoshyödyn siirtämisestä paikasta toiseen. Tekijällä ei tarvitse olla yksinomaista oikeutta tai hallintaa rikoshyötyyn.⁵⁵

Tekoihin voidaan ryhtyä ensinnäkin hyödyn hankkimiseksi itselle tai toiselle. Toiseksi tekoihin voidaan ryhtyä hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän peittämiseksi tai häivyttämiseksi. Tämä on käytännössä yleisintä rahanpesussa, johon liittyvät toimet ovat muun muassa varojen siirtämistä bulvaanin nimiin ja valeoikeustoimia, joista huolimatta esirikoksen tekijä säilyttää määräysvallan omaisuuteen. Tunnusmerkistö täyttyy, vaikka rahanpesijä ei olisi vielä ryhtynyt varsinaisiin peittelytoimiin, mutta on vastaanottanut omaisuuden kyseisessä tarkoituksessa.⁵⁶ Kolmanneksi tarkoituksena voi olla avustaa rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset. Tyypillinen tapa avustaa on ottaa vastaan rikoksella hankittuja varoja säilöön siten, että ne ja rikosentekijän varallisuuden kasvu eivät paljastu viranomaisille. Esimerkiksi vakuutusyhtiön toimihenkilö, joka varojen alkuperän tietäen ja rikosentekijää auttaakseen ottaa vastaan kertamaksun huomattavan suuresta vakuutuksesta, syyllistyy rahanpesuun. Oikeudellisten seuraamusten välttäminen voi puolestaan tarkoittaa esimerkiksi konfiskaation välttämistä.⁵⁷

1 momentin 2 kohdassa säädetään rangaistavaksi rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn tai näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvien määräämistoimien tai oikeuksien peittäminen tai häivyttäminen. Kyseisessä kohdassa ei edellytetä rikosentekijän apuna olemista, vaan ainoastaan tietoisuutta omaisuuden tai hyödyn hankintatavasta. Siinä ei myöskään vaadita, että peittelytoimiin olisi jo ryhdytty, vaan pelkkä omaisuuden vastaanottaminen kyseisessä tarkoitukses-

⁵¹ HE 180/1992 vp, s. 18.

⁵² HE 53/2002 vp, s. 36.

⁵³ HE 180/1992 vp, s. 18.

⁵⁴ HE 53/2002 vp, s. 36.

⁵⁵ HE 285/2010 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 32 luvun 6 ja 14 §:n sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n muuttamisesta, s. 14.

⁵⁶ HE 53/2002 vp, s. 37.

⁵⁷ HE 180/1992 vp, s. 18.

sa riittää. Esimerkiksi pörssivälittäjä, joka tietäen joitakin osakekauppoja tehtävän rikoksista hankituilla voitoilla välittää kyseisiä kauppoja, syyllistyy rahanpesuun. Peittämistä tai häivyttämistä on esimerkiksi varojen välittäminen siten, että ne vaikuttavat laillisesti hankitulta omaisuudelta, kuten varojen vastaanottaminen vastaavan summan myöntämiseksi lainana. Peittely toteutetaan usein esimerkiksi omaisuuden näennäisellä siirroilla toisen nimiin, jonka perusteella näyttää siltä, että rikoksentehtäjän rikoksella hankkima varallisuuden lisäys johdukin kyseisestä toimesta. Sijainti voidaan puolestaan peittää esimerkiksi tekaistuilla taloudellisilla siirroilla, joiden mukaan kotimaassa oleva omaisuus on siirretty ulkomaille.⁵⁸ Lisäksi toisen avustaminen edellä kuvattujen tekojen peittämisessä tai häivyttämisessä on rangaistavaa. Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun avustettavana on esirikoksen tekijä. Avustamista voi olla esimerkiksi veroparatiiseihin rekisteröitävien yritysten perustamiseen tai pankkitilien avaamiseen liittyvien neuvojen antaminen.⁵⁹

Momentin 2 kohta on osittain päällekkäinen 1 kohdan peittämis- ja häivyttämistarkoitukseen liittyvien tekumuotojen kanssa. Ne eroavat kuitenkin toisistaan muun muassa siten, että 1 kohdassa riittää omaisuuteen ryhtyminen kyseisessä tarkoituksessa, vaikka alkuperän peittäminen tai häivyttäminen ei onnistuisikaan. 2 kohdassa ei ole myöskään määritelty, millä toimilla peittäminen tai häivyttäminen voi tapahtua. Lisäksi teon kohteena voi olla muukin kuin omaisuuden alkuperä. 2 kohdan mukaista peittämistä tai häivyttämistä voi olla jo rahan vastaanottaminen tai säilyttäminen. Rahanpesun yritys on myös rangaistavaa 6 §:n 2 momentin mukaan. Yritykselle jää käytännössä kuitenkin vain vähän soveltamisalaa, koska rahanpesun täyttymispiste on varhainen.⁶⁰

Rahanpesun törkeästä tekemuodosta säädetään 32 luvun 7 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan, jos rahanpesussa 1) rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai 2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, ja rahanpesu on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentehtäjä on tuomittava törkeästä rahanpesusta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Myös yritys on rangaistava 2 momentin perusteella.

Rahanpesun ankaroitamisperusteena on 1 kohdan mukaan se, että rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas. Kyseeseen tulevat ensinnäkin teot, joilla rahanpesijän teko kohdistuu suureen rikoshyötyyn kokonaisuudessaan. Kohta kattaa kuitenkin myös tilanteet, joissa erittäin arvokas omaisuus jaetaan useille rahanpesijöille, jolloin yksittäisen rahanpesijän osuus ei olekaan erityisen arvokas. Oikeuskäytännön perusteella törkeässä rahanpesussa rahamääräinen raja on yli 13 000 euroa.⁶¹

Toisena ankaroitamisperusteena on 2 kohdan mukaan se, että rahanpesu on toteutettu erityisen suunnitelmallisesti. Erityistä suunnitelmallisuutta voi osoittaa esimerkiksi se, että rikoksen kohteena olevan omaisuuden kätkemiseksi tehdään monimutkaisia järjestelyjä. Tästä esimerkkinä tilanne, jossa pestävät varat kierrätetään useiden yhtiöiden ja maiden kautta sekä omaisuus muutetaan useaan kertaan toisen tyyppiseksi, kuten rahavaroista arvometalleiksi ja arvometalleista arvopapereiksi. 1 tai 2 kohdan mukaisen ankaroitamisperusteen lisäksi rahanpesun on myös aina oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä.⁶²

⁵⁸ HE 180/1992 vp, s. 18–19.

⁵⁹ HE 53/2002 vp, s. 37.

⁶⁰ HE 53/2002 vp, s. 37. Ks. lisää 1 ja 2 kohdan välisestä moninaisuudesta Hyttinen 2021, s. 276–280.

⁶¹ HE 53/2002 vp, s. 37–38.

⁶² HE 53/2002 vp, s. 38. Ks. esim. KKO 2007:67 ja KKO 2019:110.

Rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta ei tuomita käsiteltävänä olevan luvun 11 §:n 1 momentin mukaan henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn (esirikos). Henkilö, joka syyllistyy 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun hyödyn tai omaisuuden muuntamiseen tai siirtämiseen peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaa toista rikoksentehtävää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset tai 2 kohdassa tarkoitettuun peittämiseen tai häivyttämiseen tai mainitun teon yritykseen, voidaan kuitenkin tuomita rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta tai mainitun rikoksen yrityksestä.⁶³ Luvun 14 §:n perusteella rahanpesuun ja törkeään rahanpesuun sovelletaan myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta.

2.3 Kavallus

Kavalluksesta säädetään rikoslain 28 luvun 4 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan se, joka anastaa hallussaan olevia varoja tai muuta irtainta omaisuutta, on tuomittava kavalluksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi.

Säännöksessä on kyse niin sanotusta esinekavalluksesta. Lain esitöiden mukaan se, jolla on hallussaan toisen irtainta omaisuutta tai varoja, anastaa ne, jos hän päättää pitää ne omanaan aikomattakaan säilyttää niitä omistajan lukuun. Tällainen päätös käy ilmi esimerkiksi, kun toisen omaisuutta hallussaan pitänyt tarjoaa kyseistä omaisuutta myytäväksi omaan lukuunsa. Anastamisesta ei puolestaan ole kyse, jos joku esimerkiksi ilman lupaa pitää vuokrattua irtainta esinettä hallussaan sovitun vuokratuuden kuluttua umpeen, jos hänen aikomuksestaan on ainoastaan vastoin vuokranantajan tahtoa pidentää vuokra-aikaa. Tekijältä edellytetävään tahallisuuteen kuuluu tietoisuus siitä, että anastettu omaisuus kuuluu toiselle.⁶⁴

Säännöksessä on vuoden 1991 rikoslain kokonaisuudistuksen jälkeen mainittu kavalluksen kohteena myös varat, jotka voivat käteisen lisäksi olla varoja, jotka näkyvät ainoastaan tilien saldoina. Käsiteltävänä olevan luvun 13 §:n 3 momentin mukaan kavallusta koskevia 4–5 §:n säännöksiä sovellettaessa pidetään tekijän hallussa olevina myös toisen tilillä olevia varoja, jos tekijällä on oikeus siirtää tai nostaa niitä. Kavalluksena voikin tulla rangaistavaksi varojen siirtäminen tililtä toiselle, vaikkei varoja tililtä käteisenä rahana nostettaisikaan. Esinekavalluksessa on kyse tilanteista, joissa varat tulisi pitää kirjanpidollisesti erillään varojen haltijan omista varoista.⁶⁵ Kavalluksen kohteena voivat olla lisäksi sähkö- ja lämpöenergia, kuten käsiteltävänä olevan luvun 13 §:n 2 momentissa säädetään. Kavallusta koskevia 4–5 §:n säännöksiä sovelletaan luvun 13 §:n 1 momentin mukaan myös yhteisomistuksessa olevan omaisuuden anastamiseen.⁶⁶

Edellä 1 momentissa tarkoitetun kavalluksen yritys on myös rangaistavaa 4 §:n 4 momentin mukaan. Yrityksen rangaistavuus lisättiin kriminalisointiin rikoslain kokonaisuudistuk-

⁶³ Kyseessä on niin sanottu itsepesu, jolla tarkoitetaan sitä, että henkilö tekee taloudellista hyötyä tuottavan rikoksen ja pesee rikoksella saamansa hyödyn itse. *Hyttinen* 2021, s. 601. Ks. KKO 2020:98, joka koskee itsepesua (säännös on kuitenkin ehtinyt jo muuttua, eli säännös on nykyään erilainen kuin tapauksessa).

⁶⁴ *HE 66/1988 vp*, s. 40.

⁶⁵ *HE 66/1988 vp*, s. 39.

⁶⁶ Ks. esinekavallusesimerkkejä esim. *Frände, D. – Wahlberg, M.*: Kavallus. Teoksessa *Frände, D. – Matikala, J. – Tapani, J. – Tolvanen, M. – Viljanen, P. – Wahlberg, M.*: Keskeiset rikokset. Vuonna 2018 ilmestynyt 4., uudistetun painoksen muuttumaton lisäpainos. Edita, Helsinki 2020, s. 524.

sen yhteydessä. Lain esitöiden perusteella muutoksen merkitys ei ole kovin suuri, koska laillisen hallussapidon ja rangaistavan kavalluksen väliin ei jää suurta tilaa yritysvaiheelle.⁶⁷

Kavalluksesta tuomitaan 4 §:n 2 momentin mukaan myös se, joka anastaa löytämiään tai erehdyksen kautta haltuunsa saamiaan varoja tai muuta irtainta omaisuutta. Tässä on kyse puolestaan niin sanotusta löytötavaran kavalluksesta, ja tämänkin säännös lisättiin kavallusta koskevaan kriminalisointiin rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Aiemmin rikoslaisessa säädettiin kyllä löytötavaran kavaltamisesta, mutta ei erehdyksen vuoksi haltuunsaatujen varojen tai muun irtaimen omaisuuden anastamisesta. Säännöksen tekotavat rinnastuvat paheksuttavuudeltaan toisiinsa. Ne ovat yleensä kuitenkin vähemmän moitittavia kuin 1 momentissa tarkoitettut kavallukset.⁶⁸

Niin sanotusta saatavan kavalluksesta on kyse 4 §:n 3 momentissa, jonka mukaan se, joka saatuaan toimeksiannon perusteella tai muulla sellaisella tavalla haltuunsa varoja, joiden arvo hänen on tilitettävä toiselle, oikeudettomasti käyttämällä sanottuja tai niiden tilalle tulleita varoja taikka muulla sellaisella tavalla aiheuttaa tilitysvelvollisuuden täyttämättä jäämisen joko sovittuna tai muuten edellytettynä aikana. Lain esitöiden mukaan säännös soveltuu tapauksiin, joissa toiselta varoja haltuunsa saaneella ei ole velvollisuutta pitää niitä omista varoistaan erillään (vertaa 1 momentti). Varat voivat olla rahaa, muita paljousesineitä tai tilillä olevia varoja. Tilitysvelvollisuuden täyttämättä jättäminen, mikä on rangaistavuuden edellytys, kohdistuu varoihin, jotka ovat siviilioikeudellisesti tekijän omaisuutta, kun ne on liitetty hänen varoihinsa.⁶⁹

Törkeästä kavalluksen tekemuodosta säädetään 28 luvun 5 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan, jos kavalluksessa 1) kohteena on erittäin arvokas omaisuus tai suuri määrä varoja, 2) aiheutetaan rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa tai 3) rikoksenteijä käyttää hyväkseen erityisen vastuullista asemaansa ja kavallus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä kavalluksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Kavalluksen ankaroitamisperusteet on säännöksessä lueteltu tyhjentävästi. Säännöksen 2 kohdan mukaista ankaroitamisperustetta ei ollut olemassa ennen rikoslain kokonaisuudistusta. Jotta kyseistä kohtaa voidaan soveltaa, on tekijän täytynyt olla tietoinen niistä uhrin olosuhteista, jotka johtavat tällaiseen tulokseen. Säännöksen 3 kohdan mukainen erityisen vastuullinen asema katsotaan olevan ainoastaan sillä, jonka tehtäväksi on annettu pitää huolta toiselle kuuluvasta omaisuudesta, jolla on huomattavaa taloudellista arvoa. Kyseisiksi henkilöiksi katsotaan esimerkiksi suurten liikelaitosten johtohenkilöt, asianajajat, erikseen määrätyt holhoojat sekä pankki- ja luottolaitosten vastuuhenkilöt. Kavallusta ei voida pitää törkeänä pelkästään sillä perusteella, että jokin ankaroitamisperuste on olemassa, vaan kavalluksen on oltava myös kokonaisuutena arvioiden törkeä. Jos rikos käsittää esimerkiksi kavalluksen ja kirjanpitorikoksen, tulee soveltaa rikoksen yhtymistä koskevia sääntöjä.⁷⁰

Törkeän kavalluksen yritykseen on 2 momentin mukaan vastaavasti sovellettava, mitä 4 §:ssä on yrityksestä säädetty. Törkeän kavalluksen yritys on rangaistava vain silloin, kun yritys koskee 4 §:n 1 momentissa tarkoitettua tekoa. Lisäksi vaaditaan, että teko, jos se ei ole

⁶⁷ HE 66/1988 vp, s. 39.

⁶⁸ HE 66/1988 vp, s. 39–40.

⁶⁹ HE 66/1988 vp, s. 41. Ks. esim. KKO 2001:88, KKO 2021:36 ja KKO 2005:10.

⁷⁰ HE 66/1988 vp, s. 41–42. Ks. esim. KKO 2015:33, KKO 2003:17, KKO 2019:33 ja KKO 2018:17.

jäänyt yritysasteelle, on täyttänyt törkeän kavalluksen tunnusmerkit.⁷¹ Kavallus ja törkeä kavallus ovat pääasiassa virallisen syytteen alaisia rikoksia.

3 Velallisen epärehellisyyden, rahanpesun ja kavallusten kehitys vuosina 2015–2019

Velallisen epärehellisyys on poliisin tietoon tulleissa rikosten määrissä ollut vuosina 2015–2019 alhaisimmillaan vuonna 2017, jolloin tilastoitiin 90 tapausta, kun taas heti seuraavana vuonna määrä oli korkeimmillaan, 157 tapausta. Vuonna 2018 kyseisten rikosten törkeiden tekemuotojen määrä oli puolestaan alhaisimmillaan (267 tapausta), ja vuonna 2019 määrä oli korkeimmillaan (349 tapausta).

Poliisin tietoon tuli vuonna 2015 rahanpesuun ja törkeään rahanpesuun liittyneitä rikoksia kumpiakin noin 80. Rahanpesun rikosmäärä oli korkeimmillaan 280 tapausta vuonna 2017, kun törkeitä tekemuotoja tuli poliisin tietoon eniten (187) vuonna 2019.

Kavallusten määrät ovat puolestaan olleet kasvussa vuodesta 2017 eteenpäin, jolloin rikoksia tuli poliisin tietoon 1 298. Vuonna 2019 rikosten määrä oli 1 442. Törkeiden tekemuotojen määrät ovat vaihdelleet vuosittain, mutta liikkuneet 356–410 rikoksen välillä.

Laskettaessa yhteen kaikkien kolmen rikoksen ja niiden törkeiden tekemuotojen määrät kunakin vuonna vuosina 2015–2019 voidaan huomata, että ne ovat olleet vuosi vuodelta kasvussa; vuonna 2015 yhteismäärä oli 2 174 rikosta, kun vuonna 2019 määrä oli 2 749. Poliisin tietoon tulleet rikosten määrät näkyvät taulukossa 1.

Taulukko 1. Vuosina 2015–2019 poliisin tietoon tulleet velallisen epärehellisyyttä, törkeää velallisen epärehellisyyttä, rahanpesua, törkeää rahanpesua, kavallusta ja törkeää kavallusta koskeneet rikokset. Lähde: Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto.

	2015	2016	2017	2018	2019
39:1§1 Velallisen epärehellisyys	118	112	90	157	140
39:1a§1 Törkeä velallisen epärehellisyys	316	274	293	267	349
32:6§1–2 Rahanpesu	86	234	280	224	237
32:7§1–2 Törkeä rahanpesu	80	125	178	169	187
28:4§1–4 Kavallus	1218	1164	1298	1361	1442
28:5§1–2 Törkeä kavallus	356	395	358	410	394
Yhteensä	2174	2304	2497	2588	2749

Poliisin tietoon tulneiden rikosten määrään suhteutettuna velallisen epärehellisyydestä käräjäoikeuksissa päärikoksena tuomittujen rangaistusten määrä on melko matala: vuosina 2015–2019 tuomittujen henkilöiden määrä velallisen epärehellisyydessä oli yhteensä 81 henkilöä (poliisin tiedossa yhteensä 617 tapausta). Koska tuomiotilastot laaditaan päärikosperustaisesti, suora vertailu kaikki rikosepäilyt erikseen laskeviin poliisitilastoihin voi olla harhaanjohtava. Yleensä paremmin vertailukelpoinen, tuomioissa syyksi luettujen rikosten määrä onkin korkeampi, 231 rikosta. Päärikoksena oikeudessa tuomittujen määrä lähes puo-

⁷¹ HE 66/1988 vp, s. 42.

littui vuosille 2018 ja 2019, kun aiempina vuosina määrä oli noin 20 tuomittua vuosittain. Lähes vastaava ilmiö tapahtui myös syyskuun rikosten määrälle, sillä määrä lähes puolitettiin vuosille 2017–2019. Törkeästä tekemuodosta tuomittiin puolestaan päärikoksena 530 henkilöä vuosina 2015–2019, ja syyskuun rikoksia oli kyseisinä vuosina 1 182.

Rahanpesusta tuomittiin päärikoksena 585 kertaa vuosina 2015–2019, mikä oli noin puolet poliisin tietoon tulleista rahanpesurikoksista (1 061). Syyskuun rikosten määrä puolestaan poikkeuksellisesti ylitti poliisin tietoon tulleiden rikosten määrän, koska syyskuun tuomittiin 1 155 rikosta. Rahanpesutuomioiden määrät ovat myös nousseet vuosi vuodelta sekä päärikostuomioiden (54–180) että syyskuun rikosten (126–292) osalta. Törkeän rahanpesun osalta nousee esille, että sekä päärikostuomioiden että syyskuun rikosten määrät vastaavat lähes toisiaan vuosittain, mitä voidaan pitää poikkeavuutena. Määrät ovat myös päärikostuomioissa ja syyskuun rikoksissa olleet vuosittain kasvussa aina vuoteen 2019 (67 ja 77) asti, jolloin määrät hieman laskivat (55 ja 64).

Kavalluksesta tuomittiin päärikoksena tarkasteluvälillä vähiten vuonna 2018 (195 kertaa) ja eniten vuonna 2015 (261 kertaa). Syyskuun rikoksia oli enimmillään 507 vuonna 2018, kun seuraavana vuonna määrä oli pienin (409). Törkeän kavalluksen määrässä, verrattaessa sekä päärikostuomioita että syyskuun rikoksia, ei ollut kovin isoja eroja. Päärikostuomioiden määrät vaihtelivat 98–155 välillä, kun syyskuun rikokset vaihtelivat 128–195 välillä. Päärikoksena rangaistukseen tuomitut ja syyskuun rikosten määrät näkyvät taulukossa 2.

Taulukko 2. Käräjäoikeudessa velallisen epärehellisydestä, törkeästä velallisen epärehellisydestä, rahanpesusta, törkeästä rahanpesusta, kavalluksesta ja törkeästä kavalluksesta päärikoksena rangaistukseen tuomitut sekä syyskuun rikosten kokonaismäärä. Lähde: Tilastokeskus, Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset.

	Päärikoksena oikeudessa tuomitut					Syyskuun rikoksia				
	2015	2016	2017	2018	2019	2015	2016	2017	2018	2019
39:1§1 Velallisen epärehellisyys	21	19	19	10	12	67	60	36	31	37
39:1a§1 Törkeä velallisen epärehellisyys	113	113	109	97	98	246	254	241	224	217
32:6§1–2 Rahanpesu	54	67	128	156	180	126	170	280	287	292
32:7§1–2 Törkeä rahanpesu	19	38	42	67	55	20	39	51	77	64
28:4§1–4 Kavallus	261	219	220	195	233	450	436	412	507	409
28:5§1–2 Törkeä kavallus	98	153	155	139	120	128	195	191	185	143
Yhteensä	566	477	673	664	698	1037	1154	1211	1311	1162

Taulukossa 3 on tuotu esille tiedot rangaistuslajeista velallisen epärehellisydessä, törkeässä velallisen epärehellisydessä, rahanpesussa, törkeässä rahanpesussa, kavalluksessa ja törkeässä kavalluksessa. Vuosina 2015–2019 on kyseisistä rikoksista tuomittu eniten ehdollisia vankeusrangaistuksia (1 949 kpl). Sakkorangaistuksia tuomittiin 920 kertaa, eli lähes puolet vähemmän kuin ehdollisia vankeusrangaistuksia. Ehdottomia vankeusrangaistuksia tuomittiin puolestaan 231 kertaa. Yhdyskuntapalvelua tuomittiin 52 kertaa ja yhteisösakkoa vain

kaksi kertaa. Rangaistusten yhteismäärät ovat olleet nousussa, koska vuonna 2015 se oli 556 rangaistusta, kun vuonna 2019 määrä oli 678.

Taulukko 3. Käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa velallisen epärehellisydestä, törkeästä velallisen epärehellisydestä, rahanpesusta, törkeästä rahanpesusta, kavalluksesta ja törkeästä kavalluksesta vuosina 2015–2019 tuomitut rangaistukset. Lähde: Tilastokeskus, Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset

	2015	2016	2017	2018	2019	kpl
Ehdoton vankeusrangaistus	32	34	40	66	59	231
Yhdyskuntapalvelu	8	12	10	11	11	52
Ehdollinen vankeusrangaistus	337	389	422	400	401	1949
Sakko	179	166	192	176	207	920
Yhteisösakko	0	0	1	1	0	2
Yhteensä	556	601	665	654	678	3154

4 Vuoden 2019 tuomioistuinratkaisujen analyysi

Käräjäoikeuksien tuomiot käsittävä aineisto poimittiin vuonna 2019 annetuista ratkaisuista Oikeusrekisterikeskukselta. Poimintakriteerinä oli, että ratkaisu oli merkitty talousrikoskoodilla⁷². Yhteensä 851 ratkaisun aineistosta poimittiin 200 ratkaisun satunnaisotos tarkempaa koodaamista ja analyysia varten. Näissä koodatuissa ratkaisuissa oli 42 tuomiota, joissa luettiin syyksi vähintään yksi velallisen epärehellisyttä tai törkeää velallisen epärehellisyttä koskenut rikos. Vastaajia näissä tuomioissa oli yhteensä 52, ja seuraavat analyysit on tehty yksittäisen vastaajan tasolla. Kukin vastaaja tuomittiin siis joko velallisen epärehellisydestä tai törkeästä velallisen epärehellisydestä, sekä vaihtelevasta määrästä muita rikoksia. Valtaosassa tuomioita (90 prosenttia vastaajista, n=47) kyseessä oli törkeä tekemuoto, ja lähes joka toinen vastaaja (44 prosenttia, n=23) tuomittiin samalla myös törkeästä kirjanpitorikoksesta⁷³. 13 vastaajaa tuomittiin ainoastaan törkeästä velallisen epärehellisydestä ilman oheisrikoksia.

Tilastollisen analyysin tulokset on esitetty taulukossa 4. Kaikkia velallisen epärehellisyttä koskevien tuomioiden tarkastelussa havaitaan, että tuomioistuinkäsittely kestää käräjäoikeudessa keskimäärin hieman yli vuoden, ja lisäksi noin joka toisesta tuomiosta valitetaan hovioikeuteen. Tapausten monimutkaisuutta kuvastaa kansliatuomioiden merkittävä osuus kaikista ratkaisuista. Noin joka kuudes vastaaja tuomittiin ehdottomaan vankeusrangaistukseen, joka oli keskimäärin hieman alle kahden vuoden mittainen. Suurin osa vastaajista tuomittiin kuitenkin ehdolliseen vankeusrangaistukseen, jonka keskimääräinen kesto oli kahdeksan kuukauden luokkaa. Noin kaksi kolmesta tuomittiin liiketoimintakielttoon, ja yli 90 prosenttia vahingonkorvauksiin. Vahingonkorvausten keskiarvon (noin 100 000 euroa) ja mediaanin (noin 50 000 euroa) suurehkoa eroa selittävät muutamat tuomiot, joissa vahingonkorvaukset olivat huomattavan korkeita.

⁷² Määritelmä on sama kuin Harmaa talous & talousrikollisuus -verkkosivuston (<https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/>) talousrikosasioiden käräjäoikeusratkaisuja koskevissa tilastoissa.

⁷³ Ks. lisää kirjanpitorikoksista Paasonen, L. – Paasonen, J. – Aaltonen, M. – Jokipii, A.: Veropetokset ja kirjanpitorikokset tuomioistuimissa. Verotus 2/2022.

Mikäli vastaaja tuomittiin ainoastaan törkeästä velallisen epärehellisydestä, olivat tuomiot oletusten mukaisesti hieman koko aineistoa lievempiä, ja käsittelyajat samoin lyhyempiä. Vastaavasti silloin, kun henkilö tuomittiin sekä törkeästä velallisen epärehellisydestä että törkeästä kirjanpitorikoksesta, käsittelyajat olivat keskimääräistä pidempiä, lainvoimaisten tuomioiden osuus pienempi ja tuomiot ankarampia (joka kolmas tuomittiin ehdottomaan vankeusrangaistukseen). Vahingonkorvausten mediaani oli samoin noin 30 000 euroa kaikkia tuomioita korkeampi.

Taulukko 4. Velallisen epärehellisyttä ja törkeää velallisen epärehellisyttä koskevat käräjäoikeustuomiot (n=42).

	Kaikki tuomiot	Pelkkä törkeä velallisen epärehellisyys	Törkeä velallisen epärehellisyys + törkeä kirjanpitorikos
Vastajia	52	13	21
Käsittelyaika tuomioistuimessa (kk, keskiarvo)	12.3	9.2	13.4
Kansliatuomio (%)	88.5	92.3	85.7
Tuomio lainvoimainen (%)	51.9	53.8	42.9
Ehdoton vankeusrangaistus (%)	17.3	0	33.3
Ehdottoman vankeusrangaistuksen keskipituus (kk)	22.7	-	22.2
Yhdyskuntapalvelu (%)	7.7	7.7	9.5
Yhdyskuntapalvelun keskipituus (h)	105	150	45
Ehdollinen vankeusrangaistus (%)	76.9	92.3	61.9
Ehdollisen vankeusrangaistuksen keskipituus (kk)	8.5	7.5	10.7
Tuomittu liiketoimintakieltoon (%)	67.3	61.5	85.7
Tuomittu maksamaan vahingonkorvauksia (%)	92.3	100	95.2
Vahingonkorvaus € (keskiarvo)	101459	45484	184476
Vahingonkorvaus € (mediaani)	49410	40000	82779

Oikeustapausten satunnaisotoksessa (200) oli vain muutama syyksiluettu törkeä rahanpesu, kavallus ja törkeä kavallus. Tapausten vähäinen määrä viittaa siihen, että rahanpesu ja kavallus ovat melko harvinaisia rikosnimikkeitä talousrikoskoodilla merkityissä tapauksissa. Näistä tapauksista on seuraavassa tarkasteltu kustakin rikoslajista yhtä tapausta, ja lisäksi tarkasteluun on otettu velallisen epärehellisyttä ja törkeää velallisen epärehellisyttä koskevat esimerkitapaukset. Näiden esimerkitapausten tarkoituksena on havainnoida, millaisia rikoksia rikosoikeusjärjestelmän piiriin päätyy, vaikka niiden perusteella ei voidakaan tehdä kovin pitkälle vieviä johtopäätöksiä.

Ensimmäisessä tapauksessa oli kyse Oulun käräjäoikeuden 2.5.2019 antamasta tuomiosta (19/119514), joka koski rikoslain 39 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaista velallisen epärehellisyttä. Lisäksi tapaus koski rikoslain 30 luvun 9 a §:n 1 momentin 3 kohdan törkeää kirjanpitorikosta. Tapaus tuli käräjäoikeudessa vireille 6.3.2018, ja rikokset tehtiin vuosien 2010–2013 aikana. Kiinteistöhuolto X Oy:n hallituksen varsinaisena jäsenenä toiminut Y,

joka käytti myös yhtiössä tosiasiallista määräysvaltaa, oli ennen X Oy:n asettamista konkursiin luovuttanut yhtiölle kuuluneet kaksi perävaunua ilman, että niistä oli tehty X Oy:n tilille suorituksia. Toinen oli luovutettu vastaajan entiselle puolisolalle. Käräjäoikeus totesi, ettei perävaunujen luovuttamiselle ollut hyväksyttävää syytä tai liiketaloudellista perustetta. Perävaunut luovutettiin vain runsas kuukausi ennen X Oy:n konkurssiin asettamista. X Oy:llä ei ollut lainkaan varoja, ja velat olivat pääasiassa verovelkoja (velkaa oli noin 25 000 euroa). Käräjäoikeus katsoi, että perävaunujen luovutuksilla oli aiheutettu X Oy:n maksukyvyttömäksi tuleminen tai oleellisesti pahennettu maksukyvyttömyyttä. Velallisen epärehellisyyttä koskien tapauksessa käsiteltiin myös Y:n X Oy:n tililtä siirtämiä varoja toisen yrityksen tilille, mutta ne katsottiin Y:n saamaksi hyväksyttäväksi palkaksi työstään. Käräjäoikeus tuomitsi Y:n velallisen epärehellisyydestä ja törkeästä kirjanpitorikoksesta yhteiseen kuuden kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Lisäksi Y veloitettiin korvaamaan X Oy:n konkurssipesälle perävaunuista yhteensä 1 200 euroa ja oikeudenkäyntikuluja noin 1 000 euroa laillisine korkoineen.

Toisessa tapauksessa, johon Pirkanmaan käräjäoikeus antoi tuomionsa 29.8.2019 (19/136995), oli kyse rikoslain 39 luvun 1 a §:n törkeästä velallisen epärehellisyydestä. Lisäksi tapauksessa oli kyse rikoslain 30 luvun 9 §:n mukaisesta kirjanpitorikoksesta ja 39 luvun 1 §:n velallisen epärehellisyydestä. Tapaus tuli käräjäoikeudessa vireille 10.9.2018, ja rikokset tehtiin vuosien 2014–2015 aikana. Henkilö Y oli konkurssiin asetetun rakennusalan yritys X Oy:n hallituksen puheenjohtajana nostanut ennen konkurssiin asettamista yrityksen tililtä tilinkäyttöoikeudellaan yhteensä lähes 41 000 euroa. Rahat oli kirjattu kirjanpitoon lainaamisiksi. Y:llä ei kuitenkaan ollut takaisinmaksutarkoitusta tai takaisinmaksukykyä. Nostot oli tehty myös ilman hyväksyttävää syytä. Menettelyllään Y oli aiheuttanut X Oy:n maksukyvyttömäksi tuleminen ja/tai oleellisesti pahentanut maksukyvyttömyyttä. Velallisen epärehellisyydellä oli tavoiteltu huomattavaa hyötyä ja sitä oli myös pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Tapauksessa X Oy:n hallituksen jäsen ja toimitusjohtaja Z oli hyväksynyt Y:n menettelyn eikä ollut puuttunut siihen, vaikka tiesi, ettei Y:llä ollut tarkoitustakaan maksaa nostamiaan rahoja takaisin. Käräjäoikeus tuomitsi Y:n törkeästä velallisen epärehellisyydestä ja kirjanpitorikoksesta yhteiseen viiden kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Hän määrättiin myös noin kolmen vuoden liiketoimintakieltoon. Z tuomittiin puolestaan velallisen epärehellisyydestä ja kirjanpitorikoksesta yhteiseen kolmen kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Lisäksi Y ja Z veloitettiin korvaamaan yhteisvastuullisesti X Oy:n konkurssipesälle vahingonkorvauksena noin 39 000 euroa ja oikeudenkäyntikuluja noin 3 100 euroa laillisine korkoineen.

Kolmannessa tapauksessa oli kyse Helsingin käräjäoikeuden 11.1.2019 antamasta tuomiosta (19/101404), joka koski rikoslain 32 luvun 7 §:n 1 momentin mukaista törkeää rahanpesua. Tapaus tuli käräjäoikeudessa vireille 7.6.2018, ja rikos tehtiin vuonna 2016. Tapauksessa henkilö Y oli luovuttanut avaamansa pankkitilin pankkitunnukset toiselle henkilölle. Y:n nimissä olleelle pankkitilille oli Verohallinnolle tehtyjen arvonlisäveroilmoitusten perusteella maksettu perusteettomat noin 32 000 euron suuruiset arvonlisäveron palautukset. Y oli nostanut aiheuttomasti palautetusta arvonlisäverosta peräisin olleita varoja ja käynyt lisäksi noutamassa mainituilla varoilla ostettua kultaa. Y toimitti kullat ja nostamansa varat toiselle henkilölle sekä sai tekemistään toimenpiteistä palkkioksi 1 000 euroa. Y oli arvellut kyseessä olleen lainvastainen menettely. Käräjäoikeus katsoi, että Y oli menetellyt tahallisesti. Kyse oli erittäin arvokkaasta omaisuudesta ja erityisen suunnitelmallisesti tehdystä rikoksesta. Ra-

hanpesua pidettiin törkeänä. Käräjäoikeus tuomitsikin Y:n törkeästä rahanpesusta yhdeksän kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Y tuomittiin myös menettämään valtiolle rikoksen tuottamana taloudellisena hyötynä 1 000 euroa.

Neljännessä tapauksessa oli puolestaan kyse Helsingin käräjäoikeuden 18.12.2019 antamasta tuomiosta (19/156359), joka koski rikoslain 28 luvun 4 §:n 1 momentin mukaista kavallusta. Lisäksi tapaus koski rikoslain 30 luvun 9 a §:n törkeää kirjanpitorikosta. Tapaus tuli käräjäoikeudessa vireille 5.3.2019, ja rikokset tehtiin vuosien 2009–2017 aikana. Tapauksessa asunto-osakeyhtiö X Oy:n laskutusasioita hoitanut henkilö Y oli saanut yhtiön hallituksen jäsenenä, puheenjohtajana ja tosiasiallisen määräysvallan käyttäjänä toimineelta äidiltään (Z) käyttöoikeudet yhtiön pankkitileihin. Y oli anastanut hallussaan olleita X Oy:n ja kuolinpesä Ö:n varoja yhteensä noin 12 500 euroa maksamalla X Oy:n tililtä omia, Z:n ja muita kuin yhtiön ostoksia sekä siirtänyt varoja X Oy:n tileiltä ja kuolinpesä Ö:n lainanhoitotililtä omalle, Z:n ja heidän yhteiselle B-huoneiston lainanhoitotilille. Käräjäoikeus katsoi, että tapauksessa oli kysymys pitkällä aikavälillä tehdyistä useista kavallusrikoseristä. Tekoja oli tehty säännöllisesti joka vuosi, minkä vuoksi tekoa oli pidettävä yhtenä tekona. Kyse oli ollut saman asunto-osakeyhtiön tai sen toisen osakkaan varoista. Menettelyn mahdollisti Y:n nauttima luottamus taloyhtiön asioiden hoidossa. Käräjäoikeus tuomitsi Y:n kavalluksesta ja törkeästä kirjanpitorikoksesta yhteiseen yhdeksän kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

Lisäksi Y veloitettiin korvaamaan asianomistajille vahingonkorvauksia noin 12 500 euroa ja erilaisia asianosais- ja oikeudenkäyntikuluja lähes 12 000 euroa laillisine korkoineen. Z puolestaan tuomittiin törkeästä kirjanpitorikoksesta kuuden kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

Viidennessä tapauksessa oli kyse autojen jälleenmyyjä X Oy:n kirjanpitäjänä toimineesta Y:stä, joka syyllistyi rikoslain 28 luvun 5 §:n 1 momentin mukaiseen törkeään kavallukseen. Varsinais-Suomen käräjäoikeus antoi tapaukseen tuomionsa 11.3.2019 (19/110763). Tapaus tuli käräjäoikeudessa vireille 28.11.2018, ja rikokset tehtiin vuosien 2003–2015 aikana. Y, joka hoiti kirjanpidon ohella myös palkkalaskennan, oli vuosien ajan kuukausittain merkinnyt palkanmaksuohjelmaan vääriä tietoja omiin palkanmaksutietoihinsa, jolloin hänen tililleen oli palkanmaksun yhteydessä maksettu enemmän kuin mitä hänen nettopalkkansa oli ollut. Y oli anastanut hallussaan olleita X Oy:n varoja ainakin 480 000 euroa. Vuosina 2003–2006 kavalletun rahan määrää ei kyetty selvittämään, koska tarvittavaa aineistoa ei ollut enää saatavissa. Käräjäoikeus totesi, että rikoksen kohteena oli ollut suuri määrä varoja ja Y oli rikoslain 28 luvun 5 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu tavoin käyttänyt hyväkseen kavalluksessa erityisen vastuullista asemaansa. Lisäksi tekoaika huomioon ottaen teko oli myös kokonaisuutena arvostellen ollut törkeä. Käräjäoikeus tuomitsi Y:n törkeästä kavalluksesta kahden vuoden ja viiden kuukauden vankeusrangaistukseen. Lisäksi Y veloitettiin korvaamaan X Oy:lle vahingonkorvauksia 480 000 euroa ja oikeudenkäyntikuluja noin 8 000 euroa laillisine korkoineen.

Yhteenvetona voidaan todeta, että henkilöt käyttävät yleensä hyväksi asemaansa oikeushenkilössä ja rikokset tehdään oikeushenkilön toimintaa hyväksikäyttämällä. Tekoihin liittyy myös yleensä joku toinen henkilö, joka on avustanut rikoksissa tai antanut niille ”hiljaisen” hyväksyntänsä. Kirjanpitorikos on tyyppillinen oheisrikos. Lisäksi rikoksia on saatettu tehdä useita vuosia, ja monesti rikoksen ensimmäisestä tekohetkestä on mennytkin useita vuosia käräjäoikeuden tuomioon.

5 Johtopäätökset

Rikosilmoitusten ja tuomioiden määrien kehittämisessä on havaittavissa, että velallisen epärehellisyttä, törkeää velallisen epärehellisyttä, rahanpesua, törkeää rahanpesua, kavallusta ja törkeää kavallusta koskevien poliisin tietoon tulleiden rikosten määrät ovat yhteenlaskettuna olleet kasvussa vuosina 2015–2019. Kavallukset ovat olleet myös kasvussa. Lisäksi törkeitä velallisen epärehellisyysrikoksia ja törkeitä rahanpesurikoksia tuli tarkasteluvälillä eniten poliisin tietoon vuonna 2019.

Velallisen epärehellisyysrikoksista käräjäoikeuksissa päärikoksena tuomittujen rangaistusten määrä oli vuosina 2015–2019 melko matala (yhteensä 81), kun poliisin tiedossa oli yhteensä 617 tapausta. Päärikoksena oikeudessa tuomittujen määrä lähes puolittui vuosille 2018 ja 2019, kuten myös lähes vastaavasti tapahtui syyksi luettujen rikosten määrälle; määrä lähes puolittui vuosille 2017–2019. Määrien puolittumiseen johtaneista syistä tarvittaisiin lisätutkimusta.

Rahanpesutapauksissa syyksi luettujen rikosten määrä puolestaan poikkeuksellisesti ylitti poliisin tietoon tulleiden rikosten määrän tarkasteluvälillä, mikä saattaa johtua esimerkiksi siitä, että osassa tuomioista oli aina useampi syyksi luettu rahanpesu tai että törkeänä rahanpesuna tutkittu/syytetty on tuomittu perusmuotoisena rahanpesuna. Rahanpesutuomioiden määrät ovat myös nousseet vuosi vuodelta sekä päärikostuomioiden että syyksi luettujen rikosten osalta. Törkeissä rahanpesurikoksissa puolestaan sekä päärikostuomioiden että syyksi luettujen rikosten määrät vastasivat lähes toisiaan vuosittain, mikä voi puolestaan viitata muun muassa siihen, että tuomioissa on ollut aina pääsääntöisesti vain yksi syyksi luettu törkeä rahanpesu. Myöskään törkeiden kavallusten määrissä, verrattaessa sekä päärikostuomioita että syyksi luettuja rikoksia, ei ollut kovin suuria eroja.

Tarkasteltaessa puolestaan millaisiin rangaistuksiin rikoksenteikijät tuomitaan, voidaan havaita, että vuosina 2015–2019 on käsiteltävänä olevista rikoksista tuomittu eniten ehdollisia vankeusrangaistuksia, mikä näkyi myös vuoden 2019 tuomioistuinratkaisujen analyysissä. Huomionarvoista on myös, että vuosina 2015–2019 tuomittiin yhteisösakkoa vain kaksi kertaa. Velallisen epärehellisyttä ja törkeää velallisen epärehellisyttä koskeneissa 42 käräjäoikeustuomioissa ei pelkästä törkeästä velallisen epärehellisydestä tuomittu kertaakaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Tätä voidaan pitää erikoisena, koska törkeästä velallisen epärehellisydestä voidaan kuitenkin tuomita enimmillään neljäksi vuodeksi vankeuteen. Asiaa voi kuitenkin selittää se, että erittäin moni rikoksenteikijä on niin sanotusti ensikertalainen, jolloin voidaan tuomita ehdollista vankeutta. Lisäksi esille nousi, että vuoden 2019 analyysin perusteella törkeää velallisen epärehellisyttä koskeneissa tuomioissa lähes joka toinen rikoksenteikijä tuomittiin samalla myös törkeästä kirjanpitorikoksesta. Usein sama henkilö onkin oikeushenkilössä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävänä sekä velallinen että kirjanpitovalvollinen, ja hänen täytyy merkitä kirjanpitoon esimerkiksi vääriä tai harhaanjohtavia tietoja peittääkseen rikollisen toimintansa.

Rangaistuksia arvioitaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että kun yleensä talousrikoksissa perusmuotoisen teon maksimirangaistus on kaksi vuotta vankeutta ja törkeän tekemuodon neljä vuotta vankeutta, niin kavalluksesta voidaan tuomita vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi ja törkeästä rahanpesusta enintään kuudeksi vuodeksi. Oikeustapausten ja tilastojen perusteella voidaan todeta, että asianomistajan kannalta katsottuna rikosasian vieminen eteenpäin ja mahdollinen tuomio rikoksenteikijälle ei välttämättä ole kovin kannustavaa tai taloudellista. Usein tuomio on ehdollinen vankeusrangaistus. Huo-

mioon ei oteta myöskään esimerkiksi rikosprosessiin menevää ajankäyttöä tai maineriskiä. Kavallustapauksia saatetaan yrityksissä ratkaista itse viemättä asiaa poliisille. Lisäksi velallisen epärehellisyttä ja törkeää velallisen epärehellisyttä koskevat tuomioistuinkäsittelyt kestävät käräjäoikeudessa keskimäärin hieman yli vuoden; tapausten monimutkaisuutta kuvastaa myös kansliatuomioiden suuri määrä.

Velallisen epärehellisyys-, rahanpesu- ja kavallusrikoksissa voidaan käyttää myös bulvaania, ja usein käytetäänkin erityisesti rahanpesussa, jolloin omaisuus siirretään bulvaanin nimiin, vaikka todellinen määräysvalta on toisella henkilöllä. Näin tapahtui myös esimerkiksi edellä tarkastellussa kolmannessa esimerkkitapauksessa, joka koski törkeää rahanpesua. Rikoksenteelijät käyttivät myös monesti hyväksi asemaansa oikeushenkilössä, ja jos joku toinen henkilö ei ole suoranaisesti avustanut rikoksessa, niin teolle on saatettu antaa ”hiljainen” hyväksyntä. Tällöin ei muodostu epävirallista kontrollia ehkäisemään laittomia toimia. Rahanpesurikosten määrään vaikuttaa puolestaan se, että ne ovat jatkumolta pääasiassa huume- ja talousrikoksille, joten on pitkälti poliisin resursseista kiinni, kuinka laajasti voidaan suorittaa tutkintatoimenpiteitä rahojen tai muun omaisuuden siirtelyn ja sen vastaanottajan seuraamiseksi. Tutkimuksen satunnaisotoksen perusteella rahanpesu- ja kavallusrikokset ovat kuitenkin melko harvinaisia rikosnimikkeitä talousrikoskoodilla merkityissä tapauksissa.